

CERCETAREA LECTURII PUBLICE: ÎNTRE ANALIZĂ DIAGNOSTICĂ ȘI POLITICI DE DEZVOLTARE

Victoria VASILICA

ORCID 0000-0001-7366-9512

Rezumat:

În studiu se evidențiază problemele majore ale industriei cărții din Republica Moldova: finanțarea insuficientă, infrastructura depășită în instituțiile din domeniu, criza de resurse umane și scăderea interesului pentru lectură. Oferta editorială și colecțiile bibliotecilor sunt limitate, iar politicile culturale fragmentare. Totuși, modernizarea și digitalizarea bibliotecilor, suportul pentru edituri, promovarea lecturii și formarea profesională pot revitaliza sectorul. *Programul Național 2024-2030* va oferi oportunitatea alinierii la standardele europene, transformând lectura într-o prioritate strategică pentru educație și identitate culturală.

Cuvinte-cheie:

lectură publică, industria cărții, Republica Moldova, bibliotecă, digitalizare, politică culturală, educație, finanțare, editură, *Programul Național 2024-2030*, identitate culturală, coeziune socială.

Abstract:

The study „Public Reading Research: Between Diagnostic Analysis and Development Policies” highlights the major problems of the book industry in the Republic of Moldova: insufficient funding, outdated infrastructure of the institutions, human resources crisis and declining interest in reading. The editorial offer and library collections are limited, cultural policies are fragmented. However the modernization

and digitization of libraries, support for publishing houses, promotion of reading and professional training can revitalize the sector. The National Program 2024–2030 will provide the opportunity to align with European standards, transforming reading into strategic priority for education and cultural identity.

Keywords:

public reading, book industry, Republic of Moldova, libraries, digitization, cultural policies, education, financing, publishing houses, National Program 2024–2030, cultural identity, social cohesion.

Introducere

Lectura publică reprezintă un indicator important al dezvoltării culturale și educaționale a unei națiuni. În Republica Moldova, rolul industriei cărții și al infrastructurii de lectură este deosebit de important pentru formarea capitalului uman, pentru consolidarea identității culturale și pentru adaptarea societății la provocările globalizării și digitalizării. Actualmente, lectura nu mai este doar o practică culturală clasică, ci devine un instrument al învățării permanente, al participării civice și al coeziunii sociale.

Totuși, sectorul lecturii publice se confruntă cu o serie de dificultăți structurale și funcționale, ce limitează capacitatea instituțiilor din domeniu de a răspunde nevoilor cititorilor moderni. Fenomene precum scăderea interesului pentru carte și lectură, concurența cu alte forme de divertisment și resursele financiare reduse influențează negativ nivelul de acces la lectură. În plus, contextul demografic (migrația și îmbătrânirea populației) amplifică aceste dificultăți.

În anul 2024, în urma participării la concursul de proiecte culturale organizat de Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova obține finanțare pentru proiectul „Stimularea industriei editoriale și încurajarea lecturii în Republica Moldova”, prin elaborarea programului „Dezvoltarea industriei cărții și lecturii publice pentru perioada 2024–2030 în Republica Moldova” [3]. Drept urmare se formulează un caiet de sarcini pentru a realiza studiu de fezabilitate în scopul diagnostică-

rii necesităților, oportunităților și provocărilor din domeniul editorial și al lecturii publice în Republica Moldova [6].

Raportul studiului a fost utilizat ulterior pentru elaborarea Programului Național „Dezvoltarea industriei cărții și lecturii publice pentru perioada 2024-2030 în Republica Moldova”.

Studiul analizează situația industriei cărții și a lecturii publice, oferind date cantitative și calitative asupra problemelor, oportunităților și perspectivelor de dezvoltare și urmărește să evidențieze dimensiunile diagnosticului sectorului, dar și direcții posibile de politici publice pentru revitalizarea culturii lecturii.

Context general

Sectorul industriei cărții și lecturii publice se confruntă cu efectele crizelor din ultimii ani și cu faptul că prețul hârtiei s-a dublat într-un timp foarte scurt. Mai mult, acesta continuă să crească. La fel se întâmplă și în cazul tarifelor la transportul internațional care s-au majorat, uneori și de zece ori. În ansamblu, costurile de tipar au crescut cu 70% până la 100%. Prețul cărților a crescut inevitabil cu 30-50%. Aprovizionarea cu hârtie este tot mai dificilă. Firesc, vânzările au scăzut. Efectul este în spirală, deci urmează să scadă și oferta. Republica Moldova este țara cu cea mai scăzută ofertă de carte din Europa. Industria cărții rămâne insuficient protejată în Republica Moldova. În țările din vestul Europei, statul a orientat sute de milioane de euro pentru a o proteja în perioada crizelor sociale, economice și demografice.

Problema principală în Republica Moldova în ceea ce privește domeniul industriei cărții și a lecturii publice este reprezentată de nivelul scăzut al interesului pentru lectură în rândul populației, precum și de accesul limitat la publicații contemporane. În susținerea soluționării acestei probleme, în anul 2023, Ministerul Culturii a majorat bugetul pentru Programul pentru editarea cărții naționale cu 3,5 mil. lei. Astfel, a fost susținută editarea a 115 titluri noi de carte cu circa 35.000 de exemplare de carte distribuite gratuit în bibliotecile publice din țară [5]. Această problemă e cauzată de mai

mulți factori, printre care se numără colecțiile uzate moral și fizic în bibliotecile publice din țară (în medie 54 ani este rata de înnoire a colecției, de aproximativ 8 ori mai mare decât recomandările IFLA-UNESCO) [1], promovarea insuficientă a lecturii și a valorilor culturale în comunitățile mici, precum și dificultățile întâmpinate de autorii autohtoni în publicarea și distribuirea cărților lor.

În bibliotecile din Republica Moldova, în prezent, ponderea colecției în limba română este de 52% din colecția totală. La fel și cheltuielile pentru achizițiile publicațiilor în bibliotecile publice pe cap de locuitor sunt de doar 3,4 lei [1]. Pentru aprovizionarea sistemică a bibliotecilor cu publicații este nevoie de 30 milioane de lei anual [2].

Studiul s-a axat pe cercetarea documentară, discuțiile publice cu actorii relevanți din domeniu, interviuri, grupuri-țintă și, desigur, un chestionar, realizat pe un eșantion național de 248 respondenți, cu date colectate în perioada 8-28 noiembrie 2024. Scopul cercetării a constat în evaluarea și diagnosticarea sectorului industriei cărții și lecturii publice din Republica Moldova în vederea elaborării programului „Dezvoltarea industriei cărții și lecturii publice pentru perioada 2024-2030 în Republica Moldova”. Pe lângă chestionar, au fost realizate și 4 focus-grupuri în conformitate cu ghidul elaborat cu reprezentanți din domeniile: editorial, scriitoricesc, bibliotecar și didactic.

Rezultatele studiului cantitativ

Chestionarul a fost structurat în 5 secțiuni, care reflectă opinia respondenților despre mai multe segmente importante din domeniul industriei cărții și lecturii:

- Dificultăți și provocări;
- Legislația și infrastructura;
- Resursele umane;
- Resursele financiare și materiale;
- Oportunități și sugestii.

Domeniul industriei cărții și a lecturii publice din Republica Moldova se confruntă în prezent cu probleme semnificative, care afectează atât producția, cât și consumul de carte. Potrivit respondenților,

principala dificultate este finanțarea insuficientă, menționată de 24% dintre chestionați, ceea ce limitează posibilitățile editoriale și proiectele culturale. Lipsa interesului pentru lectură este indicată de 23% dintre respondenți, reflectând o nevoie reală de programe de promovare și educație culturală implementate și monitorizate constant. Costul ridicat de producere a cărților este menționat de 16% dintre respondenți, ceea ce face ca accesul la carte să fie mai dificil pentru o parte din populație.

Fiecare al cincilea respondent consideră că statul oferă multă susținere instituțiilor din domeniu pentru a depăși dificultățile cu care se confruntă. Totodată, aproximativ trei pătrimi dintre respondenți (71%) consideră că acest suport este foarte puțin și mai degrabă puțin, ceea ce accentuează dificultățile cu care se confruntă profesioniștii din domeniu.

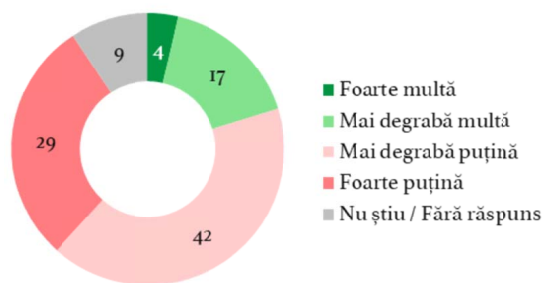

Figura 1: Rata de susținere din partea statului pentru domeniul cărții și lecturii

În ceea ce privește sistemul legislativ, două treimi dintre respondenți se declară în cunoștință de cauză despre cadrul legal care reglementează domeniul industriei cărții și a lecturii publice, însă majoritatea consideră că sunt necesare reforme legislative pentru a susține mai eficient sectorul.

Două treimi dintre participanți (66%) crede că legislația și cadrul de reglementare privind domeniul industriei cărții și a lecturii publice reflectă, cel puțin în măsură medie, situația și cerințele reale ale domeniului.

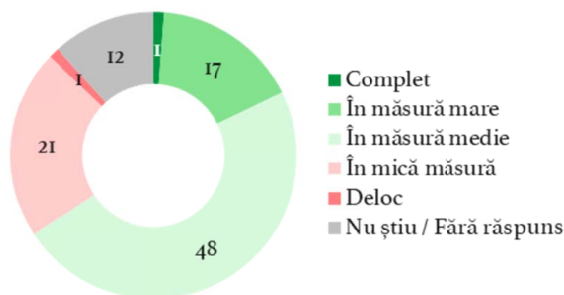

Figura 2: Corelarea cadrului legal cu cerințele reale ale domeniului industriei cărții și lecturii publice

În ceea ce privește infrastructura, 18% dintre respondenți consideră că renovarea clădirilor de bibliotecă este esențială pentru a crește atractivitatea și funcționalitatea acestora. Campaniile de promovare a lecturii sunt indicate drept necesare de 17% dintre participanți, iar 15% consideră completarea colecțiilor de documente o prioritate. Aceste măsuri ar putea stimula interesul publicului pentru lectură și ar facilita accesul la colecții variate și actuale.

Pe segmentul resurselor umane, majoritatea respondenților afirmă că formarea profesională continuă în domeniu este reflectată prin diversitatea instruirilor organizate, iar în ultimii trei ani au participat la cel puțin trei cursuri de formare profesională. Cu toate acestea, 55% dintre participanți consideră că bibliotecile și instituțiile de învățământ se confruntă cu lipsă de cadre, ceea ce afectează calitatea serviciilor și capacitatea de a răspunde nevoilor publicului. În continuare, profesioniștii își exprimă interesul pentru instruire suplimentare, cu accent pe digitalizarea bibliotecilor (22%), metodele de promovare a lecturii (19%) și metodologia de creare a evenimentelor culturale (9%). Aceste competențe sunt esențiale pentru adaptarea la provocările actuale din domeniile vizate.

Conform rezultatelor sondajului, percepția asupra resurselor materiale din domeniul industriei cărții și al lecturii publice indică un dezechilibru semnificativ. Doar aproximativ 28% dintre respondenți

consideră că resursele materiale, inclusiv clădirile, echipamentele și mobilierul sunt suficiente pentru desfășurarea activității în domeniu. În contrast, majoritatea respondenților (66%) apreciază că aceste resurse sunt insuficiente. Aceste rezultate evidențiază necesitatea unor investiții și modernizări pentru a asigura infrastructura și echipamentele necesare funcționării eficiente a sectorului.

În concluzie, domeniul industriei cărții și a lecturii publice din Republica Moldova are nevoie de sprijin financiar, modificări legislative, modernizarea infrastructurii și dezvoltarea segmentului resurselor umane. Prin renovarea bibliotecilor, actualizarea colecțiilor de documente, desfășurarea de campanii de promovare și instruire profesională continuă, poate fi stimulat interesul pentru lectură și se poate consolida acest domeniu mai puternic și mai accesibil pentru toți cetățenii.

La secțiunea *Oportunități și sugestii* respondenții au înaintat mai multe idei de promovare a lecturii, cum ar fi promovarea lecturii în școli și universități (65%) și reorganizarea cluburilor de lectură pentru diferite vârste (60%). Crearea unor programe și politici naționale dedicate lecturii poate oferi un cadru coerent de susținere a domeniului. Implicarea personalităților publice și a influencerilor ar putea stimula interesul publicului larg pentru citit. Emisiunile dedicate lecturii reprezintă o altă propunere de promovare eficientă. Desfășurarea programelor culturale și educative a fost propusă de 10%. În plus, s-a sugerat înființarea unui serviciu de livrare a cărților electronice și audio către biblioteci. Crearea mecanismelor care sprijină achizițiile de carte și promovarea literaturii și culturii prin mass-media a fost văzută ca o cale eficientă de creștere a vizibilității procesului de lectură.

Studiu calitativ

Pe lângă chestionar, au fost realizate și 4 focus-grupuri în conformitate cu ghidul elaborat cu reprezentanți din domeniile editurii, scriitorii, biblioteci și cadre didactice.

Conform opiniei participanților la focus grup, domeniul industriei cărții și a lecturii publice din Republica Moldova se con-

fruntă cu o serie de dificultăți care afectează atât producția, cât și distribuția și consumul de carte, având un impact negativ asupra interesului pentru lectură. În opinia respondenților, dificultățile cu care se confruntă industria cărții sunt:

- Dreptul de autor. Există percepția lipsei unei legislații clare care să protejeze autorul de carte;
- Concurența cu alte industrii de creație și de divertisment;
- Pregătirea insuficientă a cadrelor didactice, profesorii nefiind informați cu privire la tendințele și titlurile actuale din literatura contemporană, ceea ce limitează capacitatea de a recomanda lecturi relevante și atractive pentru elevi;
- Nu este valorificată nișa de lectură pentru elevii din clasele a V-a – a VII-a, materialele literare propuse de programul școlar sunt adesea percepute de elevi depășite. „Elevilor la o vârstă dificilă precum este cea de 11, 12, 13 și 14 ani li se propune o literatură care nu este pe gustul lor, nu este placul lor. Li se propune o literatură care pentru noi maturii pare a fi frumoasă, dar pentru ei este vetustă și depășită” (F, cadru didactic);
- Costuri ridicate pentru exportul și importul de cărți;
- Dimensiunea redusă a pieței de carte din Moldova, care limitează posibilitatea editării cărților în tiraje mari;
- Lipsa unei rețele de distribuție a cărților, în special în zonele rurale. „În sate, copiii semnaleză că, chiar dacă și-ar dori o carte, nu au de unde să o procure” (bibliotecar);

Conform opiniei participanților, nivelul lor de informare privind legislația din domeniul industriei cărții și a lecturii publice din Republica Moldova este divizat. Majoritatea scriitorilor și a cadrelor didactice nu este familiarizată cu legislația care reglementează domeniul industriei cărții și a lecturii publice, menționând că știu doar aspecte generale sau niște clauze contractuale. În schimb, bibliotecarii au evaluat nivelul lor de informare despre legislație ca fiind unul bun, datorită accesului la instruire specializate în domeniu. O scriitoare a subliniat că interacțiunea cu editura îi oferă o conexiune cu termenii juridici, fără a înțelege pe deplin funcționarea

drepturilor de autor în afara acestui context. De asemenea, o altă participantă a remarcat existența unui nou regulament (*Regulamentul cu privire la mecanismul de finanțare a traducerii și editării cărții naționale în străinătate din bugetul de stat*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 113 /2024), dar din motivul unei promovări slabe, acesta este neclar pentru ea.

„[...] I-am spus și editoarei, dacă Dvs. înaintați o cerere și doriți să traduceți un autor basarabean, o puteți face acum că veți fi subvenționată și ea zice: «Bine-bine, dar cine îmi traduce mostra? Care sunt primii pași pe care eu ar trebui să îi fac, care sunt riscurile pe care eu mi le asum?»» (F., scriitoare).

Majoritatea respondenților a apreciat pozitiv sprijinul din partea statului în domeniul industriei cărții.

„Eu sunt mulțumit și de puținul pe care îl face statul acum și de faptul că iată se alocă un milion de lei pentru traduceri, de exemplu. [...] Eu aș fi suficient de mulțumit dacă ele nu ar dispărea măcar acestea pe care le avem și ar fi cumva an de an propagate” (B., scriitor).

Printre sugestiile de sprijinire a industriei cărții și a lecturii publice din partea statului se numără:

- Implementarea unui program național de dotare cu cărți a grădinițelor și școlilor;
- Majorarea subvențiilor pentru edituri și instituțiile implicate în promovarea cărții;
- Respectarea legii privind activitatea editorială cu referire la participarea la târgurile de carte. „Statul trebuie să organizeze participarea măcar la un târg internațional de carte” (B., editor).
- Respectarea *Legii nr. 160/2017 cu privire la biblioteci* de către autoritățile publice locale;
- Autoritățile publice locale trebuie să respecte prevederile legale, atunci când fac achizițiile de carte;
- Asigurarea obiectivității în acordarea premiilor literare. Un respondent a indicat că este important ca premiile să reflecte cu adevărat calitatea cărții, pentru a evita situațiile în care cititorii își pierd interesul pentru literatură din cauza dezamăgirii față de pre-

miile atribuite. „[...] dar el când ia o carte care are un premiu și el nu poate trece de pagina 3. El spune că dacă asta e cea mai bună carte, cum sunt celelalte și îi pierde pofta de lectură” (B., editor).

- Susținerea financiară a bibliotecilor de stat. Unul dintre editori a sugerat că statul ar trebui să definească o strategie clară de întreținere și aprovizionare a bibliotecilor cu cărți, în funcție de resursele disponibile.
- Crearea unui nucleu de titluri esențiale, editate în colaborare de edituri și biblioteci, pentru ca fiecare bibliotecă să dispună de aceste resurse minime;
- Legalizarea achiziționării directe de cărți de la edituri și a achizițiilor flexibile pe parcursul anului;
- Scutirea sau reducerea taxelor pentru obținerea CIP (Cărți în curs de apariție) a bibliografiilor și a rapoartelor. „Sunt resurse pe care biblioteca uneori abia reușește să le obțină pentru achiziția de carte, dar nu să mai plătească niște servicii” (bibliotecar).
- Abrogarea reglementării care impune ca bibliotecile să obțină trei oferte, atunci când suma depășește un anumit prag în cazul achiziției de carte;
- Crearea unor mecanisme care să sprijine achizițiile de carte pentru biblioteci, mai ales în regiunile mai puțin accesibile, cum ar fi nordul țării. „Cartea trebuie să ajungă și la Nord. Eu sunt uimit că acești copii încă mai citesc, fiindcă bibliotecile lor nu au achiziții de carte” (B., editor).
- Promovarea culturii și literaturii prin mass-media. Unul dintre editori a indicat că este important ca mass-media, în special televiziunea, să includă emisiuni și reportaje culturale. Același respondent a sugerat că știrile culturale nu trebuie să fie plasate la finalul buletinelor de știri, ci să aibă un loc în primul bloc de știri.
- Crearea unor programe de formare a ziariștilor culturali, care să devină intermediari între industria cărții și cititori;
- Reeditarea cărților care sunt incluse în programul școlar.

Concluzii

În analiza fenomenului lecturii publice este necesară și raportarea la contextul internațional. În Uniunea Europeană politicile privind lectura publică sunt integrate în strategiile de educație și cultură. Țări precum Franța sau Finlanda au implementat programe naționale de promovare a lecturii încă din școala primară, sprijinind bibliotecile cu fonduri consistente și integrând cartea în format digital în procesul educațional.

UNESCO subliniază că lectura trebuie privită ca un drept cultural fundamental. În documentele sale strategice, organizația promovează principiul „accesului universal la lectură”, prin dezvoltarea infrastructurilor de biblioteci, diversificarea resurselor și includerea lecturii digitale în politicile educaționale. Astfel, lectura publică devine nu doar o opțiune culturală, ci un element de bază al democrației și al incluziunii sociale [4].

Comparând aceste exemple cu situația din Republica Moldova, se observă decalaje semnificative. Dacă în statele occidentale există un cadru legislativ și financiar stabil, în Moldova resursele sunt limitate și politicile culturale fragmentare.

Studiul „Cercetarea lecturii publice: între analiză diagnostică și politici de dezvoltare” evidențiază atât problemele majore ale industriei cărții din Republica Moldova, cât și oportunitățile de dezvoltare. Concluzia generală a studiului este că lectura publică trebuie tratată ca o prioritate națională, cu impact direct asupra educației, coeziunii sociale și identității culturale, iar implementarea coerentă a programelor de stat poate transforma lectura într-un motor al dezvoltării culturale și democratice a Republicii Moldova.

Referințe bibliografice:

1. *Date statistice privind activitatea bibliotecilor publice din Republica Moldova în anii 2020-2024*. Disponibil: <https://s9.ro/2f8e> [accesat 2025-09-08].

2. ERIZANU, Gheorghe. *Oamenii încăpățânați ai culturii*. Disponibil: <https://www.zdg.md/blog/editoriale/editorial-oamenii-incapatanati-ai-culturii/> [accesat 2025-09-08].
3. *Lista proiectelor anuale ale organizațiilor necomerciale propuse pentru finanțare în cadrul concursului de proiecte culturale, sesiunea 2024*. Disponibil: <https://mc.gov.md/sites/default/files/file-cloud/list-proiecte-culturale-2024.pdf> [accesat 2025-09-05].
4. *Manifestul Bibliotecii Publice IFLA-UNESCO 2022*. Disponibil: <http://bnrm.md/files/accesDedicat/IFLAUNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> [accesat 2025-09-08].
5. *Raport de activitate al Ministerului Culturii pentru anul 2023*. Disponibil: <https://mc.gov.md/sites/default/files/file-cloud/raport-activ-mc-2023.pdf> [accesat 2025-09-08].
6. *Termeni de referință. Studiu de fezabilitate în vederea elaborării Programului de dezvoltare a industriei cărții și lecturii publice pentru perioada 2024-2030*. Disponibil: https://docs.google.com/document/d/1zq8vdMztRuEd4WAoohRZo_dbiAMlqv7A/edit?fbclid=IwY2xjawMrYfpleHRuA2FlbQIxMABicm-lkETFxc3FJUkpMUWp4MEQ3OWI5AR4EDHjqo8QeP8aL7tdo-5m2EJeKrhUGUUlzrmqtYRPY5icOHLsIbXC9KVBEXag_aemZe4UdtdzpH2jRiQGeCjjA&tab=t.0 [accesat 2025-09-05].